

Уређивачки одбор

- др Варвара Е. Добровољска, кандидат филолошких наука,
Центар за руски фолклор Државног руског дома народног стваралаштва, Москва
- др Смиљана Ђорђевић Белић, виши научни сарадник,
Институт за књижевност и уметност, Београд
- др Биљана Ђорђевић, музејски саветник, Народни музеј, Београд
- др Бранко Златковић, виши научни сарадник,
Институт за књижевност и уметност, Београд
- др Барбара Иванчич Кутин, научни сарадник,
Институт за словеначку етнологију САЗУ, Љубљана
- др Александар Јерков, редовни професор,
Универзитетска библиотека „Светозар Марковић”, Београд
- др Данка Лајић Михајловић, научни саветник,
Музиколошки институт САНУ, Београд
- др Ирена Медар-Тања, ванредни професор,
Природно-математички факултет, Бања Лука
- др Лозанка Пејчева, научни саветник,
Институт за етнологију и фолклористику с Етнографским музејем, Софија
- др Инес Прица, научни саветник,
Институт за етнологију и фолклористику, Загреб
- др Михај Радан, редовни професор,
Филолошки, историјски и теолошки факултет, Темишвар
- др Биљана Сикимић, научни саветник, Балканолошки институт САНУ, Београд
- др Велика Стојкова Серафимовска, виши научни сарадник,
Институт за фолклор „Марко Цепенков”, Скопље

Рецензенти

- др Биљана Гавриловић, др Биљана Ђорђевић, др Маја Ђукановић,
др Мирјана Закић, др Милина Ивановић Баришић, др Саша Кнежевић,
др Сања Лазаревић Радак, др Милош Матић, др Милош Миленковић,
др Софија Милорадовић, др Весна Марјановић, др Слободан Наумовић,
др Данијела Петковић, др Данијела Поповић Николић, др Михај Радан,
др Немања Радуловић, др Селена Ракочевић, др Здравко Ранисављевић,
др Милош Рашић, др Марко Стојановић

САВРЕМЕНА СРПСКА ФОЛКЛОРИСТИКА XI

Тематски зборник радова

Уредници

др Смиљана Ђорђевић Белић
др Данка Лајић Михајловић
др Биљана Сикимић

Удружење фолклориста Србије, Београд
Универзитетска библиотека „Светозар Марковић”, Београд
Центар за културу „Вук Караџић”, Лозница
Научно-образовно културни центар „Вук Караџић”, Тршић

Београд – Лозница – Тршић 2022

САДРЖАЈ

УВОДНА РЕЧ.....	9
-----------------	---

I ТЕОРИЈСКИ ПРИСТУПИ НЕМАТЕРИЈАЛНОМ КУЛТУРНОМ НАСЛЕЂУ

Мирослава Лукић Крстановић ПРОГРАМИРАЊЕ НЕМАТЕРИЈАЛНОГ КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА: ПРАКСЕ, ЗНАЊА И ФОРМАТИ.....	13
--	----

Милош Матић ПРОБЛЕМ ИДЕНТИТЕТА ЗАЈЕДНИЦА У ДОМЕНУ НЕМАТЕРИЈАЛНОГ КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА.....	33
---	----

Adela Pukl in Anja Jerin VLOGA NOSILCEV PRI NASTAJANJU REGISTRA NESNOVNE KULTURNE DEDIŠČINE V SLOVENIJI.....	49
--	----

Вања Павићевић НЕМАТЕРИЈАЛНО КУЛТУРНО НАСЛЕЂЕ: ИЗМЕЂУ ПРАВНЕ ТЕОРИЈЕ И ЖИВЕ ТРАДИЦИЈЕ.....	63
--	----

II ДОМЕНИ НЕМАТЕРИЈАЛНОГ КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА

Наила Церибашић МУЗИКА КАО <i>AIDE-MÉMOIRE</i> ПРОГРАМА НЕМАТЕРИЈАЛНОГ КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА: ПИТАЊА РЕПРЕЗЕНТАЦИЈЕ, ПОСЕДОВАЊА, ОДРЖИВОСТИ И ЕКСПЕРТИЗЕ.....	81
--	----

Данка Лајић Михајловић ОЧУВАЊЕ МУЗИЧКОГ НАСЛЕЂА У СРБИЈИ: КОМПЕТЕНЦИЈЕ, МЕНАџМЕНТ И МОНИТОРИНГ.....	97
---	----

Селена Ракочевић и Здравко Ранисављевић ТРАДИЦИОНАЛНИ ПЛЕС У СРБИЈИ: ИЗМЕЂУ НЕМАТЕРИЈАЛНОГ КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА И САВРЕМЕНОГ СТВАРАЛАШТВА.....	117
--	-----

Barbara Ivančič Kutin GOVORJENO (USTNO) JEZIKOVNO IZROČILO V SLOVENSKEM REGISTRU NESNOVNE KULTURNE DEDIŠČINE IN ODNOS DOMAČINOV NA PRIMERU VPISANIH ENOT Z BOVŠKEGA.....	133
--	-----

III НАЦИОНАЛНА ИСКУСТВА У ОЧУВАЊУ НЕМАТЕРИЈАЛНОГ КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА

Јеленка Пандуревић
НЕМАТЕРИЈАЛНО КУЛТУРНО НАСЛЕЂЕ:
НАУЧНОИСТРАЖИВАЧКА ПРАКСА И
АДМИНИСТРАТИВНИ АСПЕКТИ.
ИСКУСТВА ИЗ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ.....151

Ољга А. Пашина
СОХРАНЕНИЕ
НЕМАТЕРИАЛЬНОГО КУЛЬТУРНОГО НАСЛЕДИЯ:
РОССИЙСКИЙ ОПЫТ.....165

Данијела Васић
ЗАШТИТА
НЕМАТЕРИЈАЛНОГ КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА У ЈАПАНУ.....173

IV СПЕЦИФИЧНИ ИЗАЗОВИ У ОЧУВАЊУ НЕМАТЕРИЈАЛНОГ КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА

Смиљана Ђорђевић Белић
ПЕВАЊЕ УЗ ГУСЛЕ У ДОБА ПАНДЕМИЈЕ: О ПРОБЛЕМИМА
ОДРЖИВОСТИ НЕМАТЕРИЈАЛНОГ КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА.....191

Александар Павловић
ПОКЛАДНА СВАДБА У ШТРПЦУ:
РАЗГОВОР СА 'КРАЉЕВИЋЕМ МАРКОМ'.....219

Ирена Медар-Тања и Ивана Дојчиновић
БАЊАЛУЧКА КЕРА: НЕМАТЕРИЈАЛНО
КУЛТУРНО НАСЛЕЂЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ.....241

Марко Стојановић
ГУЧА: ДУГ ПУТ ДО ЗАШТИТЕ
НЕМАТЕРИЈАЛНОГ КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА.....259

Биљана Сикимић
КРИТИЧНА МЕСТА ЗАШТИТЕ
НЕМАТЕРИЈАЛНОГ КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА СРБИЈЕ.....277

V САВРЕМЕНА ТЕРЕНСКА ИСТРАЖИВАЊА

Валентина Питулић
ОБРЕДНИ ХЛЕБОВИ У ТРАДИЦИОНАЛНОЈ
КУЛТУРИ СРБА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ.....295

Mihaj Radan i Miljana-Radmila Uskatu
KARAŠEVSKI OVČARSKI OBIČAJI NEKAD I SAD:
OD REDUKCIJE DO NESTANKA OVČARSKIH TRADICIJA.....309

Наталия Г. Голант и Мария М. Рыжова
ИЗ ИСТОРИИ СОБИРАНИЯ ФОЛКЛОРА ВЛАХОВ И РУМЫН
ДОЛИНЫ ТИМОКА.....335

VI УСМЕНИ ФОЛКЛОР: НОВА ЧИТАЊА

Александр В. Гура
ОГОНЬ И ВОДА
В СЛАВЯНСКОЙ СИМВОЛИКЕ СНОВИДЕНИЙ.....355

Данијела Поповић Николић
СА ПОЗИЦИЈА КЊИЖЕВНЕ И СОЦИЈАЛНЕ МАРГИНЕ:
НАИВАЦ У ИЗБЕГЛИШТВУ377

Ана Јањић
СВЕВИДЕЋЕ ОКО ПАНОПТИКОНА:
ЈЕДАН ПОГЛЕД НА УСМЕНУ НАРАЦИЈУ.....397

Марина Младеновић Митровић
ВЕСЕЛИН ЧАЈКАНОВИЋ КАО ПРИРЕЂИВАЧ ЗБИРКЕ
СРПСКЕ НАРОДНЕ ПРИПОВЕТКЕ (1927).....413

Александра Миљановић
ОСВРТ НА ПОЛЕМИКУ
ПОВОДОМ ОБЈАВЉИВАЊА *ЦРВЕНОГ БАНА*.....431

ПОКЛАДНА СВАДБА У ШТРПЦУ: РАЗГОВОР СА ’КРАЉЕВИЋЕМ МАРКОМ’**

Узимајући у обзир популарност Краљевића Марка у српској фолклорној традицији, чији се лик везује не само за усмену књижевност већ, између осталог, и за поједине обичајно-обредне праксе, у раду настојим да укажем на значај овог епског јунака са аспекта његове улоге у покладном ритуалу код Срба. Покушаћу, у том смислу, да прикажем прославу Белих поклада у Штрпцу, средишту Сиринићке жупе, чији централни део представља опход маскиране поворке која на симболичан начин приказује женидбу, односно свадбу Краљевића Марка. Наведени догађај посматрам као елемент нематеријалног културног наслеђа локалних Срба, док је акценат у раду стављен на сагледавање субјективне стране истраживаног феномена, што значи да је пажња усмерена ка разумевању начина на који о њему мисле и говоре његови учесници. Пажња је, конкретно, усмерена ка сазнавању личних искустава и односа према истраживаном феномену из угла једног од својевремено редовних учесника покладне свадбе у Штрпцу, који је улогу Краљевића Марка у склопу овог догађаја играо дуго низ година. Аналитички поступак примењен у раду базиран је на емској перспективи, сходно чему су, методолошки гледано, у истраживању коришћени квалитативни приступи, пре свега разговор са саговорником. Резултати рада презентовани су на основу теренских истраживања у Штрпцу, спроведених у више наврата у току 2018, 2019. и 2021. године.

Кључне речи: Беле покладе, Прочка, покладна свадба, Краљевић Марко, нематеријално културно наслеђе, Штрпце, Сиринићка жупа, Косово и Метохија

Готово да нема личности у српској фолклорној традицији која је стекла толику популарност као Краљевић Марко. О овом јунаку сачувано је на стотине епских и лирских песама, и исто толико легенди и предања, и то не само код Срба, него и код осталих народа на Балканском полуострву (Алексић 2018: 9). Народне умотворине о Краљевићу Марку по много чему су јединствене у усменом стваралаштву, посебно из разлога што их карактерише велика разноврсност (Зуковић 1995: 7). Лик овог јунака у делима

* alek.pavlovic@hotmail.com

** Рад је настао у оквиру научноистраживачког рада Института за српску културу – Приштина, са привременим седиштем у Лепосавићу, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

народне књижевности обележен је изузетном слојевитошћу и поливалентношћу, тако да је он приказиван на низ различитих начина: он је, са једне стране, симбол витештва и људских врлина, док се, са друге стране, среће у улози кавгаџије, насилника и пијанице (Тропин 2020: 273). Величину Краљевића Марка не истиче само сложена слика која је о њему у усменом стваралаштву створена него и чињеница да је реч о личности која је заиста постојала (Алексић 2018: 9). Лик ове епске фигуре потиче из средњовековног доба у ком је живео стварни краљ Марко, с тим да он у себи садржи примесе проистекле из историјских мена и догађаја у каснијим столећима, током којих се песнички обликовао. Фолклорни лик Краљевића Марка, поред тога, ослања се на елементе усмене традиције Јужних Словена које су старије од времена у ком је живео историјски краљ Марко, док је, исто тако, он обогаћен и утицајима који су у међувремену стизали са стране, као део интернационалних мотива и сижеа (Зуковић 1995: 7).

Величина Краљевића Марка у фолклорној традицији Срба не огледа се, међутим, само у богатству творевина усмене књижевности у којима је он опеван већ и у репутацији коју је овај јунак стекао 'играјући' главну улогу у појединим догађајима обичајно-обредног типа. Запажен 'наступ' Краљевића Марка забележен је у систему прославе ускршњих, или Белих поклада,¹ карактеристичном по опходу маскираних поворки за који су неретко везивани елементи тзв. карневалских приредби, под чиме се подразумевало да маскирани учесници пред припадницима локалне заједнице изводе драмско-сценске приказе са популарним мотивима из националне историје и фолклора (Радовановић 1996: 108–109). Бројни описи Белих поклада сведоче о томе да су маскиране поворке често организоване по мотивима свадбеног ритуала, са актерима који су се понегде могли наћи управо у улогама неколико најзначајнијих ликова из српске епске традиције. Татомир Вукановић, тако, у периоду између два светска рата бележи да се у Врању о Белим покладама одигравала *Свадба девет Југовића*, односно 'свадба' једног од браће 'девет Југовића', у којој су централне улоге припале *младој, младожењи и деверу* (1993/94: 301–303). Исти аутор саопштава да се о Белим покладама *свадба* одржавала и на Косову и Метохији, и то у Штрпцу, средишту Сиринићке жупе,² где се, како наводи, од старине обичавало да се уочи почетка ускршњег поста „млади мужи маскирају и изводе женидбу Краљевића Марка” (2001: 127). Да се у Штрпцу о Белим покладама, или Прочки, како Срби у Сиринићкој жупи овај дан зову,³ организовао

¹ Под *покладама* се подразумева припремни период који претходи већем црквеном (хришћанском) празнику (Марјановић 2008: 112). У ужем значењу појам *покладе* означава последњи дан уочи почетка сва четири годишња поста (ускршњег, петровског, госпођинског, Божићног) (Prošić 1978: 33). Термин *Беле покладе* долази од назива *Бела недеља* којим се означава седмица која пада непосредно пред ускршњи пост. Име *Бела недеља*, претпоставља се, потиче из времена када је бела боја означавала жалост за покојницима, чије су се душе, према веровању, кретале пред крај зимског периода, па и у току Беле недеље (Петровић 1998а: 31).

² Сиринићка жупа је област смештена у североисточном подножју Шар-планине, на крајњем југу Косова и Метохије, која се под истим именом и као посебна административна јединица помиње још у доба средњовековне Србије (Урошевић 2001: 194).

³ Реч *Прочка* долази од термина *Проштене покладе*, као ознаке за дан уочи почетка ускршњег поста, када људи једни другима опраштају увреде и замерке (Петровић 1998б: 355), односно као ознаке за труд који на овај датум људи посвећују „уређењу и неговању склада у друштвеним односима у поро-

опход маскиране поворке потврђује и Миленко С. Филиповић, који 1954. године бележи да је у овој поворци било око тридесет учесника, међу којима су се издвајали *снаша, младожења, старејко* и *поп*. Поводом поменутог догађаја Филиповић је записао да се у Штрпцу на Прочку „маскирају и изводе женидбу Краљевића Марка” (1967: 65). Неколико деценија касније, крајем претпоследње декаде 20. века, о покладној свадби у Штрпцу говори и Миљана Радовановић. Ова ауторка наводи да су на дан Белих поклада учесници маскиране поворке пред бројним мештанима изводили манифестацију под називом *Женидба Краљевића Марка*, која је приказивала свадбу најпопуларнијег српског епског јунака (1996: 109).

Имајући у виду белешке претходно поменутих аутора, које указују на то да *Женидба Краљевића Марка* има особине догађаја дугог трајања, чији се континуитет може пратити кроз готово цело 20. столеће, и полазећи од опажања по ком Сирињка жупа представља „јужни стожер етнокултурне целовитости Србије”, где су, захваљујући својеврсној географској изолованости ове области, до дана данашњег остале сачуване бројне тековине нематеријалног културног наслеђа локалних Срба (Закић 2018: 149), уочи Белих поклада 2018. године лично сам се упутио у Штрпце, подно Шарпланине, у нади да ћу властитим искуством посведочити томе да је традиција одржавања покладног опхода маскираних учесника у овом месту још увек жива. У Штрпце сам стигао у двоструком својству: као истраживач, запослен у Институту за српску културу из Приштине, са привременим седиштем у Лепосавићу, односно као координатор за Косово и Метохију при Центру за нематеријално културно наслеђе Републике Србије.⁴ Циљеви које сам пред себе тада поставио били су испреплетени између две наведене, условно речено развојене улоге: с обзиром на то да у домаћој етнолошкој литератури није било ниједног детаљног описа *Женидбе Краљевића Марка*, покушао сам, са једне стране, да овај догађај прецизно прикажем, тј. да о њему прикупим грађу која би могла да послужи за евентуална компаративна или поновљена истраживања истог феномена; са друге стране, настојао сам да на основу прикупљеног материјала размотрим могућност идентификовања истраживаног догађаја као елемента нематеријалног културног наслеђа локалних Срба,⁵ и да, сходно томе, учиним одговарајући

дици, у ширем сродству и сеоској заједници” (Радовановић 1996: 108). Татомир Вукановић наводи да је Прочка назив којим Срби на Косову и Метохији означавају Беле покладе и да је то дан када се они који су међу собом завађени „помире, опросте један другоме увреде, па ’лака срца и душе’ запосте велике посте” (1986: 383).

⁴ На позицији координатора за Косово и Метохију у програму очувања нематеријалног културног наслеђа Републике Србије налазио сам се од 2016. до 2019. године.

⁵ Могућност идентификовања *Женидбе Краљевића Марка* као елемента нематеријалног културног наслеђа Срба у Штрпцу разматрао сам узимајући у обзир Унескову Конвенцију о очувању нематеријалног културног наслеђа, у којој је дефинисано да „нематеријално културно наслеђе” означава „праксе, приказе, изразе, знања, вештине, као и инструменте, предмете, артефакте и културне просторе који су с њима повезани – које заједнице, групе, и у појединим случајевима појединци, препознају као део свог културног наслеђа”. Као посебно значајан, у том смислу, сматрао сам део Конвенције којим се истиче да се под „нематеријалним културним наслеђем” подразумевају елементи који се преносе са генерације на генерацију, а који заједницама и групама пружају осећање идентитета и континуитета (Basic Texts 2020: 5). *Женидба Краљевића Марка*, сходно наведеном, приступио сам са претпоставком да Срби у Штрпцу овај догађај доживљавају као део своје традиције, који им у већински албанском окружењу, и у условима измењеног друштвено-политичког контекста на Косо-

допринос у циљу састављања документације потребне за евентуално конципирање предлога за упис *Женидбе Краљевића Марка* у Национални регистар нематеријалног културног наслеђа Републике Србије.

Мој први долазак у Сиринићку жупу испунио је надања да ћу у Штрпцу затећи prizor који сам прижељкивао да видим. У недељу, дан уочи почетка ускршњег поста, маскирана поворка 'сватова', предвођена 'Краљевићем Марком', прошла је кроз ово насеље, правећи круг око његовог језгра, након чега је на централном месном тргу обављен 'церемонијал венчања'. Присуство наведеном догађају, који ме због своје живописности није оставио равнодушним, искористио сам за бележење његових саставних елемената, али и за ступање у контакт са више његових учесника и обављање разговора са њима. Чињеница у коју сам се лично уверио, а то је да је *Женидба Краљевића Марка* у Штрпцу 'жива',⁶ мотивисала ме је да за покладни опход у овом месту наставим да се интересујем и да га посећујем и касније, све до 2021. године.⁷ О прослави Белих поклада у Штрпцу сакупио сам етнографску грађу⁸ на основу које сам објавио неколико студија, у чијем фокусу није била само *Женидба Краљевића Марка* већ и *мавање кумбара*, односно паљење покладних ватри, као саставни, неизоставни део покладне праксе локалних Срба.⁹ *Женидба Краљевића Марка*, осим тога, предложена је за упис у Национални регистар нематеријалног културног наслеђа Републике Србије. На основу мишљења Комисије за упис у Национални регистар, а затим и одлуке Националног комитета за нематеријално културно наслеђе, наведени догађај је 13. децембра 2018. године уписан у Национални регистар нематеријалног културног наслеђа Србије.¹⁰

Део резултата истраживања спроведених у Штрпцу које у овом раду настојим да представим посматрам као допринос проширењу перспективе за разумевање *Женидбе Краљевића Марка* као елемента нематеријалног културног наслеђа сиринићких Срба. Овим радом, наиме, акценат сам желео да ставим на сагледавање субјективне стране проучаваног догађаја, што значи да сам пажњу настојао да усмерим ка разумевању начина на који о покладној свадби у Штрпцу мисле и говоре њени непосредни учесници. Мада сам се на наведени приступ ослањао и у претходно реализованим

ву и Метохији после НАТО агресије 1999. године, омогућава да искажу свој идентитет и да сачувају осећање континуитета. Под измењеним друштвено-политичким контекстом на Косову и Метохији подразумевао сам промене до којих је у јужној српској покрајини дошло услед повлачења српске полиције и војске са овог подручја, увођења међународне цивилне и војне управе под патронатом УН-а и НАТО-а, затим и једностраног проглашења независности од стране Албанаца 2008. године, што је све заједно резултирало догађајима чије су се последице по српско становништво на Косову и Метохији могле описати као неповољне, па и драматичне (више о овим догађајима видети у Павловић 2021: 88–96).

⁶ Осим у Штрпцу, *Женидба Краљевића Марка* данас се у Сиринићкој жупи одржава и у селу Готовуша, док се у осталим селима овај догађај не практикује или се то чини ретко.

⁷ Покладну праксу Срба у Штрпцу истраживао сам не само у време прославе Белих поклада, односно Прочке, већ и у другим периодима године, када сам у Штрпце долазио да бих о елементима ове праксе водио разговоре са његовим становницима.

⁸ Сакупљање етнографске грађе подразумевало је, између осталог, и употребу фото-апарата. На овај начин формирана је фотографска документација чији је један део презентован и у овом раду.

⁹ В.: Павловић 2018а; 2018б; 2019.

¹⁰ В.: „Женидба Краљевића Марка – покладна свадба у Штрпцу”, <http://www.nkns.rs/cyr/popis-nkns/zhenidba-kraljevitsha-marka-pokladna-svadba-u-shtrpcu>.

студијама на тему истог феномена, овога пута имао сам идеју да о личним искуствима и односу према *Женидби Краљевића Марка* сазнања прикупим из угла једног од својевремено редовних учесника покладне свадбе у Штрпцу, који је у овом догађају дуго низ година играо главну улогу. Идеја је, дакле, била да обавим разговор са 'Краљевићем Марком' лично, односно да о 'свадби' овог епског јунака сакупим грађу која би била плод бележења субјективних становишта појединца који је, према властитим речима, али и према сведочењу других Штрпчана, главну улогу у покладном опходу у Штрпцу играо од средине седамдесетих до средине деведесетих година 20. века, толико дуго да је у овом месту због тога стекао извесну популарност. Имајући наведено у виду, идеја је, другим речима, била да видим како оно што етнологи, антрополози, фолклористи и други означавају као нематеријално културно наслеђе 'ради' у перцепцији 'обичних људи', односно да пробам да сагледам како *Женидбу Краљевића Марка*, и своју улогу у овом феномену, из властите перспективе описује конкретни, непосредни носилац нематеријалног културног наслеђа Срба у Штрпцу, који је својим дугогодишњим учешћем у посматраном догађају пружио значајан допринос његовом континуираном практиковању, сâмим тим и очувању.

Аналитички поступак примењен у циљу реализовања наведене идеје базиран је на емској перспективи, што значи да је, методолошки гледано, у истраживању коришћен квалитативни приступ, пре свега разговор са саговорником. Од 'Краљевића Марка', који је у време када сам са њим разговарао завршавао седму деценију живота, настојао сам да „извучем” оно што Милош Луковић назива „пртљагом духовног наслеђа”, под чиме овај аутор подразумева лични, „унутрашњи” доживљај проживљене стварности који појединац у себи носи (2005: 14). Синтагме као што су „животне историје”, „животне приче”, „усмене историје”, „аутобиографије” и слично, указивале су, у том смислу, на истраживачке инструменте који су ми стајали на располагању, а који су се могли подвести под заједнички појам биографског метода, као приступа којим се на основу личних наратива испитују појединачни људски животи (Poletić Čosić 2020: 25, 29). Иако међу наведеним инструментима није могуће повући јасну границу (Gorunović 2014: 53), у истраживању сам употребио животну причу, као метод најпогоднији за бележење личних сећања, емоција, ставова и искустава појединца на тему појава и догађаја који су предмет научног интересовања (Kovačević, Antonijević i dr. 2013: 949–951), којим се у исто време, поред мотива који су аутобиографски, омогућава добијање наратива који „потпадају под културне обрасце и групне ставове којих казивач не мора да буде свестан, а чине 'део погледа на свет' и традиције уже или шире заједнице којој припада” (Исто: 949).

Разговор са 'Краљевићем Марком' у раду је приказан у форми наративне грађе, уз настојање да она буде пренета у изворном облику, онако како је забележена у непосредном контакту са саговорником. Приликом конверзије усменог приповедања у писани текст, међутим, грађа је у извесној мери прилагођена литерарним конвенцијама, што значи да су на појединим местима у текст унете мање корекције, како би читаоцима он био

разумљивији.¹¹ Разговор је вођен у форми полуструктурираног интервјуа, под чиме се подразумевало да је он садржавао један отворенији и мање рестриктиван приступ у долажењу до тражених одговора, што значи да је саговорнику било допуштено да на постављена питања одговара без строгих ограничења. Грађа добијена на основу овако вођеног разговора је транскрибована, систематизована, а затим селетована. Делови разговора који су садржали саопштења која за циљ рада нису била употребљива из коначне форме разговора су изостављени, тако да је добијен текст који није био заснован на интегралној верзији разговора, већ на верзији прочишћеној од елемената неважних за тему истраживања. Разговор са 'Краљевићем Марком' презентован у раду вођен је у два наврата – о Белим покладама 2018. године и средином августа 2021. године.

Покладна свадба у Штрпцу

Приказивање свадбе, као део покладне праксе уочи почетка ускршњег поста, забележено је у многим крајевима насељеним српским становништвом, и то не само у Србији него и шире.¹² Мотиви свадбеног ритуала везани за покладне поворке стари су колико и ове поворке, чије порекло сеже до предхришћанских култова, који су се изводили у време смене годишњих доба, када се из неплодног зимског периода прелази у пролећни период обнове вегетације. Смисао ових култова, према народном веровању, био је да се свечаностима које су за ту прилику приређиване, а које су садржавале обреде и магијске радње за плодност, утиче на плодност природе, као и на благостање домаћинства и шире заједнице (Марјановић 2008: 118–119). Убеђење да се на природу може утицати заснивано је на дуалистичком схватању света, по којем поред овоземаљског света, који насељавају обични, смртни људи, чија је моћ деловања ограничена, постоји и оноземаљски свет, настањен бесмртним и моћним бићима од чије воље зависи и сâм човеков живот. Маскираним поворкама приписивана је улога посредника између два наведена света, и то из уверења да управо маскирани учесници представљају онострана бића чији се благотворни утицај прижељкује (Prošić 1978: 41–42). Ова бића често су доживљавана као оживели покојници и преци, који су, отеловљени у учесницима поворке, долазили из загробног света. Звоњењем и галамом 'мртви' су објављивали свој долазак, а разузданим понашањем приказивали су демонску моћ, вишу од моћи коју имају обични људи. За поворку маскираних сватова сматрало се да поседује нарочиту моћ. Од приказивања свадбе, као догађаја који означава склапање брака и имплицира рађање потомства, односно плодност, очекивало се да њени учесници по принципу имитативне магије, уочи пролећа, својим наводним моћима изазову бујање природе, живота и благостање друштвене заједнице (Петровић 1998а: 31).

¹¹ Ове корекције односиле су се углавном на места на којима је саговорник поједине делове свог казивања износио са извесним дигресијама, паузама, и слично, због чега ови делови његовог излагања нису увек били компактни и довољно повезани.

¹² О распрострањености покладних маскираних поворки код Срба са мотивима свадбе више видети у: Марјановић 2008: 110–149.

Нема сумње у то да и покладна свадба у Штрпцу представља догађај чије се порекло може повезати са уверењима проистеклим из старих култова. Реч је о феномену састављеном из елемената који су углавном заједнички покладном свадбеном опходу регистрованом на ширем подручју насељеном српским становништвом, препознатљивом по томе што у себи садржи и примесе народних, сеоских свечаности, као што су хумор, плес, разуздано понашање, и слично.¹³ Оно што је за 'свадбу' у Штрпцу специфично јесте то да се за њу као главни везује мотив Краљевића Марка, који је, судећи према постојећој етнографској грађи о Белим покладама код Срба, осим у Сиринићкој жупи забележен заправо још ретко где другде.¹⁴ Тачан разлог популарности овог епског јунака у Штрпцу обавијен је велом тајне, међутим може се претпоставити да је лик Краљевића Марка у средиште покладне традиције локалних Срба дошао директно из историје, будући да је историјски краљ Марко владао управо областима у које се убрајала или у чијој се непосредној близини налазила Сиринићка жупа. Још за време живота свог оца Вукашина Мрњавчевића, наиме, Марко је управљао Призреном и Скопљем (Љубинковић 1994: 180), док је након очеве смрти, који је погинуо у Маричкој бици, владао државом која се простирала од реке Вардара на истоку до Охридског и Преспанског језера на западу, односно од Кајмакчалана на југу до Шар-планине на северу (Алексић 2018: 176). Маркове поседе, пошто је након битке на Марици постао турски вазал, Турци су, претпоставља се, заобилазили све до његове смрти, захваљујући чему је народ којим је он управљао био поштеђен не само турског угњетавања, него и турског присуства. У деценијама и вековима после Маркове смрти ово је могао бити разлог који је значајно допринео популарности његовог епског лика, нарочито у областима којима је он за живота владао (Зуковић 1995: 15).

Покладна свадба у Штрпцу, према стању забележеном 2018–2021. године, изгледа тако што опход маскиране поворке почиње на месту званом *на обе реке*, на ком спајањем речица Калуђерке и Болованке настаје река Миљопштица. Крећући се улицама кроз Штрпце, учесници поворке оглашавају се виком, смехом, шалом, при чему праве буку лупањем у шерпе и ударањем штаповима у капије кућа поред којих пролазе. У поворци 'сватова' учествује више десетина, до стотину мушкараца, углавном млађе животне доби,

¹³ Покладни опход код Срба по наведеним примесима показује сличност са карневалима медитеранске и средњоевропске традиције, као догађајима који се одвијају у периоду после Божића до почетка ускршњег поста, током којих су дозвољени маскирање, неумесне шале, игра и плес на улицама, неумереност, ласцивност. Реч је о ритуалној пракси којом се уз изражени сарказам и прелажење дозвољених граница постављених друштвених норми истиче обрнути ред ствари у друштву и на тај начин остварује друштвена контрола (Марјановић 2008: 112–113).

¹⁴ Један од ретких примера маскирања у Краљевића Марка о Белим покладама, а да није забележен у Штрпцу, среће се у опису Прочке у Врању, који доноси Миленко С. Филиповић. Реч је о опису из времена после Другог светског рата, из ког се, међутим, не види да се лик Краљевића Марка јавља у улози младожење, односно да је о Прочки у Врању организована покладна свадба. 'Краљевић Марко' је, по свему судећи, уз 'Милоша Обилића' и ликове других јунака, овде био само један од више учесника маскиране поворке, по имену *але*, која је о ускршњим покладама ишла по Врању (према: Марјановић 2008: 118).

маскираних у маске антропоморфног и зооморфног изгледа, направљене већином од вуне, коже, крзна и других материјала животињског порекла. Учесници поворке, које Срби у Штрпцу зову *вучари*,¹⁵ носе различите реkvизите: штапове и мачеве од дрвета, шерпе, звона за стоку, виле за сено, понеку хармонику, даире, неколико српских тробојки. Поред 'Краљевића Марка', у улози младожење, у маскираној поворци издваја се још неколико ликова: *млада* или *снаша*,¹⁶ *барјактар*, *девер*, *кум*, *стари сват*, *миклије*.¹⁷ Поворку предводе *поп* и *гочабија*, тако да први „кади” пут којим се 'младенци' и 'сватови' крећу, док други удара у гоч чиме означава пролазак поворке кроз насеље. Неколико главних учесника поворке – 'Краљевић Марко', *снаша*, *барјактар*, *девер* итд. – јашу на окићеним коњима, док остали 'сватови' иза њих иду пешице (сл. 1).

Слика 1. Поворка покладних сватова пролази кроз Штрпце: на коњу десно је 'Краљевић Марко', а на коњу лево *снаша* (фотографисано на Беле покладе 2018. године)

Приликом опхода маскиране поворке кроз Штрпце мештани излазе испред својих кућа, на улицу, и поздрављају 'сватове'. Ударајући у гоч,

¹⁵ Штрпчанима није тачно познато зашто се ова поворка овако зове. Неки међу њима претпостављају да назив потиче од истоимене поворке ловаца која је у прошлости, када би уловила вука, ишла кроз село и показивала убијену звер и од мештана добијала дарове. Ловци су ишли прерушени у животињске коже, крзно, и слично, због чега се сматра да је и покладна поворка сватова, чији учесници такође носе маске животињског порекла и изгледа, по сличности са овом поворком понела идентично име – *вучари*.

¹⁶ Док су сви учесници под маскама, што значи потпуно покривених лица, једино је *млада* откриченог лика, са упадљивом шминком на лицу и периком на глави. „Свечано” одело које *млада* носи садржи елементе српског националног костима, који чине бела кошуља и црни јелек опшивен везом црвене и златне боје.

¹⁷ Термином *миклије* Штрпчани означавају очеве младенаца, односно *пријатеље*.

гочабџија прилази људима и прикупља дарове, најчешће новац. Проласком кроз насеље, маскираној поворци придружује се део становништва, пре свега деца и млади. У току опхода, поворка на неколико места застаје како би 'сватови' направили 'предах' и како би се додатно 'провеселили' (играњем кола, и слично). Путања кретања поворке је таква да она описује круг око ужег језгра Штрпца, након чега се опход завршава у средишњем делу насеља, где следи 'церемонија венчања Краљевића Марка'. Овај, последњи чин покладног свадбеног ритуала одвија се пред великим бројем окупљених Штрпчана, за које, да би их забавили, учесници *Женидбе Краљевића Марка* изводе хумористички програм. Програм је конципиран тако да изазове смех, али да послужи и за сатиру, и одвија се на начин да се неколико главних актера покладне свадбе са говорнице обраћа публици, читањем шаљивих текстова и извођењем краћих скечева. Садржај програма усмерен је ка настојању да се 'Краљевић Марко' и *снаша*, укључујући и њихов предстојећи 'брак', извргну подсмеху и руглу, дакле, да се чин њиховог 'венчања' представи супротно моделу свадбеног ритуала спрам реалних, важећих друштвених норми и начела.¹⁸

Разговор са 'Краљевићем Марком'

Дугогодишњи носилац главне улоге у *Женидби Краљевића Марка*, саговорник у овом истраживању, зове се Миодраг Реџић. Рођен је 1951. године у Штрпцу. После завршене основне и средње школе у свом родном месту одлази у Београд, где је уписао студије на Факултету спорта и физичког васпитања. Након завршених студија и стицања академске дипломе вратио се у Штрпце и ту се запослио у основној школи као наставник физичког васпитања. На овом радном месту остао је до 2014. године, када одлази у пензију.

У знак признања Миодрагу Реџићу због тога што је дуго низ година играо главну улогу у *Женидби Краљевића Марка* данашњи учесници покладне свадбе редовно се током опхода кроз Штрпце заустављају пред његовом кућом. Реч је о пракси која се одвија већ годинама уназад, за коју сâм Реџић, помало у шали, каже да је настала спонтано и да је до данас израсла у готово праву, нову традицију. Долазак 'сватова' пред кућу некадашњег 'Краљевића Марка' означава и почетак паузе у кретању маскиране поворке кроз Штрпце. Излазећи пред 'сватове', Миодраг Реџић учеснике опхода дочекује речима „да добро нам долазите”, након чега их, заједно са супругом, послужује соковима, пивом, ракијом и слаткишима (сл. 2). Пауза се, према Реџићу, прави да „сватови сврате успут, да одморе мало коње (...) ослободе се маски, узму ваздуха, попију нешто што им домаћин да, и онда после наставе својим путем”.

¹⁸ Више о *Женидби Краљевића Марка* в. у: Павловић 2018а.

Слика 2. Миодраг Реџић послужује учеснике маскиране поворке
(фотографисано на Беле покладе 2018. године)

Да ће га због популарности коју је стекао играјући Краљевића Марка учесници маскиране поворке о Белим покладама једног дана посећивати, Миодраг Реџић, како сâм признаје, није могао ни да претпостави онда када се у овој улози први пут нашао. Када је Краљевића Марка почео да игра, али и много раније, још у детињству, жеља му је, према властитим речима, била само та да буде део маскиране поворке и да у прослави Белих поклада, односно Прочке, учествује. Сигуран је у то да улогу Краљевића Марка у Штрпцу нико дуже од њега није играо, због чега изражава задовољство што га данашње, млађе генерације 'сватова', сваке године приликом покладног опхода обилазе:

Ово свраћање, ова пауза, то је само кад сам ја отишао у пензију, тако да кажем, као сват, и од тада због тога, што сам стварно био дугогодишњи учесник ове маскарде, они из поштовања према мени долазе код мене кући, и ту мало се одморе. (...) Није био узалудан мој рад и ангажовање. Помињу ме млади. Они поштују тај мој рад што сам радио док сам и ја био учесник. То неко поштовање апсолутно ми прија. Не би ми пријало да ме забораве, да не знају ко сам и шта сам. А и ако ме дан-данас поштују, и испоштују, и поштују тај мој труд и рад што сам дуго година био са њима, стварно је задовољство.

Улогу Краљевића Марка Миодраг Реџић први пут је одиграо са двадесет пет, шест година. То је, како каже, било 1975–1976. године, годину или две пре него што се 1977. оженио. У *Женидби Краљевића Марка*, међутим,

почео је да учествује знатно раније, још као средњошколац, када је у склопу овог догађаја имао само споредну улогу, играјући тек једног од 'сватова' у пратњи *младе* и *младосење*. Своја најранија сећања на покладни опход у Штрпцу, пак, Реџић везује за период детињства, који је, како наводи, био обележен жељом да у *Женидби Краљевића Марка*, када довољно порасте, једног дана и сâм учествује.

У настојању да од Миодрага Реџића чујем шта о свом односу према улози Краљевића Марка има да каже, али и шта мисли о *Женидби Краљевића Марка*, као покладном опходу Срба у Штрпцу, разговор са овим саговорником започео сам питањем које га је вратило управо на почетак, односно у време за које везује своја прва сећања на маскирану поворку у свом родном месту. Покушао сам, у том смислу, да теме обухваћене разговором поређам хронолошким редоследом и да на тај начин стекнем увид у целовиту слику коју Миодраг Реџић има о покладној свадби у Штрпцу и сопственој позицији у контексту традиције практиковања овог догађаја. Разговор са 'Краљевићем Марком' вођен је у форми интервјуа, тако да сам, у улози истраживача, био тај који је питања постављао, чиме сам разговор у одређеном правцу усмеравао, док се са друге стране налазио 'Краљевић Марко', који је на питања одговарао.

И: Колико дуго памтите да се *Женидба Краљевића Марка* одржава у Штрпцу? Која су Ваша најранија сећања на овај догађај?

Ја сам рођен педесет и прве године. Значи, ево, имам седамдесет година. Ја као дечко, од пет, шест, седам година, колико сам могао да запамтим, ја то памтим. Сад, да ли је и пре постојало, не знам. Али сигурно јесте, стотинак година, можда и више, постојало је то. Крајем педесетих година и почетком шездесетих година та наша манифестација сигурно је постојала. Ја памтим. (...) Ја се као дечко мали сећам и Краљевића Марка, и сватова, и оних калуђера који су носили она кандила са љутим паприкама, па су их поткадивали, и поп који је венчао Краљевића Марка и младу... (...) Да, то је тада било. Тачно се сећам. Било је доста учесника. Ако почнемо од младе и Краљевића Марка, ту је био барјактар, који је ишао први. Па онда, коњица је ту била. Па онда је било ту, мало због хумора, неколико магараца, полако, полако су каскали, а онда је била пешадија. Исто наоружана копљима, сабљама, маскирана. Тако да је то било... Баш је добра поворка била. (...) Ми смо, и као деца после, све то гледали са нестрпљењем. То је био велики догађај у жупи и ми као деца јурили смо за сватовима, јурили смо... У то време било је много више коња, животиња. Имали су више коња, па је то била стварно права свита, сватовска свита у пратњи женидбе Краљевића Марка. Било је оваца, па су маске, иако су се задржале толико дан-данас, биле некако оригиналније. Сâмо време је такво било. Све нам је било доступно. И те маске... Као дечко, сећам се лепо да је тад свако имао овце, свако је имао кожу од овце, јер то нам је био живот. Овце су биле све. Овца је облачила, овца је обувала, овца је хранила. И од тога се правило. У свакој кући сваке зиме закоље се или ован или... И онда се сачува они рогови, сачува се оно крзно, и ми смо то користили као маске. Тако да... Да су они били, да кажемо, у предности јер су имали те маске оригинал које су користили. Тада је стварно било... Овца је била на Шар-планини извор живота.

Свака кућа је имала бачије на Шари и тиме су издржавали своју породицу. Нису имали друго. Нису могли да направе од неког платна кад није било платна. Нису могли да направе неку гуму кад није била гума. Сада гледам, нека деца имају ове модерне маске застрашујуће, али то је као да су ванземаљци неки, то није било у оно доба. Праве маске, то су природне маске, које сами сватови праве. Учесници праве сами. Значи, од материјала који је од овце.

И: Када сте били дечак, дакле, у *Женидби Краљевића Марка* нисте учествовали?

Не. Свако дете је волело да буде учесник у тој смотри, али није. Ту су могли да учествују само старији чланови, јер то је било озбиљно. Дечак, нема шансе, није могао ту да буде. Није било појмљиво да дечак буде у пратњи женидбе, неке женидбе. Него су то морали да буду старији људи, озбиљни. То је била свадба. И ми смо само гледали са стране и упијали смо оно што су они радили. Стицали смо полако знање и само смо чекали када ћемо ми да порастемо, да будемо сватови, да будемо учесници у том догађају. (...) Јер то је био занимљив догађај. Апсолутно. Не само за мене, који сам то волео. То је било за цело село, за целу Сиринићку жупу. То је био догађај. Ту су се скупљали са разних страна, да дођу и да виде тај догађај. То се дешавало једанпут у години и то је било, стварно, препуно народа, улице су биле тесне да приме све гледаоце који су хтели да виде тај догађај.

И: О каквом је, заправо, догађају реч? Шта је за Вас *Женидба Краљевића Марка*?

Ова манифестација која се одржава код нас, у Штрпцу, Сиринићкој жупи, *Женидба Краљевића Марка*, по мом неком убеђењу, она је као наследно од женидба наших јунака који су били за време Турака. У епским песмама, као што имамо женидбу Краљевића Марка, женидба цара Душана, баш је ту лепо описано... И сви знамо како су сви ти сватови долазили, где су све ишли, како су ишли по младу. Да су имали проблема, да су их Турци сусретали на пола пута, па су им узимали невесте, тако да су се морали бранити... Тако да је та пратња била наоружана. Они су, сватови су били наоружани, чували су невесту док не дођу до своје куће. Отприлике тако је и код нас овде... *Женидба Краљевића Марка*... По угледу на те женидбе наших јунака епских, који су морали да чувају своје невесте, и овај се фестивал тако одржава. (...) Краљевић Марко је био заштитник Срба и борио се против Турака. Знамо оне епске песме о орању Краљевића Марка, Муса Кеседија, и тако, борбе против Турака... Само што је његова женидба, ова наша манифестација, попримила као забавни карактер, да се народ забави. Тако што уместо снаше, младе, то је мушкарац који је обучен у женску ношњу и он глауми младу. И ту се дешавају неке шале на рачун младе, и све у циљу да се народ забави. (...) Краде се млада... Кад се краде млада, онда је јурњава, спашавање, да се не украде снаша, него да се са снајком дође. Све се то своди на забаву, смех, разоноду, да би та манифестација грађане Штрпца забавила, насмејала. И венчање, које на крају дође, кад треба да се венчају, то је увек било забавног карактера. То није у правом смислу венчање, него је то све смех један, најобичнији смех. Изговарају се разне ствари. Има пријатеља од снаше, па онда од Краљевића Марка родбина, па се препуцавају – ви сте ово, ви сте оно, како смо вам дали невесту, како смо је узели, за кога, и тако даље. Све то је хумористички и смешно. Изазива смех код људи, смеју се, орасположе, и тако... Ту су наши писци, сеоски,

који су имали смисла да саставе, увек писали интересантне, шаљиве текстове о венчању. Значи, то је један хумор. Па једна од тих, рецимо, речи је била кад их калуђер венча и кад каже снаши да буде родна и породна као шљива поред пута, да је свако тресе, и да је бере. У том смислу, шаљиво. (...) Све је то повезано са овим даном Прочка, односно Беле покладе, како ми називамо Прочка, све је у том смислу. Значи, све је то шаљив тон. Све је то да буде забавно и лепо. Пошто су од следећег дана пости, да се све заборави... Да се забораве све бриге, да се забораве неки интереси, ако си се са неким замерио да опростиш, да се опросте грехови што сте урадили пре, или некое, или вама да опрости неко... Тада се све прашта, тада се све опрашта ако си урадио неко зло.

И: Да ли на Прочку, поред *Женидбе Краљевића Марка*, у Штрпцу има још неки догађај?

Овај маскенбал Женидба Краљевића Марка, то је преко дана. Дешава се од 10–11 сати, до два, три... До подне... Онда се иде на одмор, па онда предвече иде главни део... То је једна као, како бих рекао, као предвечба за главни догађај који се дешава увече. То нам дође као неки увод у тај догађај, на Прочку. (...) Увече се дешава мавање кумбаре. Припремају се кумбара, праве се од клекке или од коре од трешње или од неког другог дрвета. И оне се мавају. Упале се и мавају се око тела. Упалиш и окрећеш око себе. Зашто се то пали? – Раније су владале разне болести и народ је умирао. И они су се тим кумбарама, значи ватром, штитили, себе, своје тело, да заштите од разних болести и да отерају зле духове од себе, да буду здрави, а не болешљиви. Мавање кумбаре око себе значи заштита или истеривање зла из свога тела. Као да окрећеш око себе ватру, да се заштитиш од разних болести, од свега што је зло да се заштитиш и тако окрећеш ту ватру око себе, и то је неки штит. За Прочку свака кућа, свака махала у селу, прво запали ту кумбару у својој махали. А главни догађај је на улици, горе, то је један трг који је прављен у селу, а ми га зовемо улица. Ту се сакупљају сви и ту се одржава тај догађај на Прочку. Ту свако мава кумбаре. Прво деца измавају ове мале, а онда јунаци, Краљевић Марко и остали, ко ће да измава већу кумбару. Ми сви правимо за себе кумбаре. Ја ћу да направим онолику колику могу да подигнем. Нећу да направим тежу, па да ми се смеју горе, да не могу да је окренем. Јер ту је шала, ту је смех, то се прича целе године, од Прочке до Прочке. Овде се то измава, па су то онда приче, шале на твој рачун, и тако целе године. Нећу да дозволим ја да се неко мени смеје. А ако причамо о мавању, постоји техника за мавање кумбаре. Значи, кумбара се мава, мора да се мава у једном правцу да би она лепо горела. Ако кумбару окрећеш час на једну, час на другу страну, онда се она гаси и не гори, и онда настаје смех, смеју ти се сви. Треба да се зна, није баш свеједно.

И: Да ли се мавањем кумбара завршавају догађаји који се одвијају на Прочку?

Не. Један од главних делова на Прочку јесте то мавање кумбаре горе. Али после мавање кумбаре сви се враћају својој кући и вечерају. Припрема се вечера и онда се вечера. Око вечере, обично пре, кувано јаје се пробуши, веже се за канап, обеси се горе негде за неку сијалицу или за неки плафон, и онда стари људи окрећу оно јаје кувано, а деца мала хватају га са уста, руке су им позади леђа, и хватају. Ко га ухвати, то је његово јаје. Па опет тако... И то је амкање.

Значи, сакупе се дечица око стола и неко стави, окрене јаје, и онда се оно окреће, а они... Али само зубима може да ухвати, да не користе руке, него само устима да ухвате. После тога, нормално, настаје вечера. Вечера се сви скупа, породично. И после вечере, кад се заврши вечера, домаћин изађе у двориште и опали из пушке, или било шта има, три пута. И проговори: „У нашој кући трт, а у вашој крт.“ То значи да у нашој башти буде ђубриво, да буде родна земља, да роди све што посејемо, а у туђој башти да буде кртица, да јој прави штету, и тако, значи да се отера кртица са свог земљишта.

И: Да се вратимо на *Женидбу Краљевића Марка*. Када сте у овом догађају почели да учествујете?

Као средњошколац већ сам почео полако да се облачим, да учествујем ту, неке споредне улоге... Које су биле споредне улоге? – Пешадинац, неку маску ставим и идем позади. Док су ови главни јунаци тамо јахали коње и јурили по пољима, по улицама, чували снајку, ми смо били позади. Уклапали смо се у улогу и само смо чекали кад ћемо да будемо и ми главни учесници. (...) Једно четири, пет пута сигурно да сам тако био споредни учесник. Имао сам маску, све обучено, лепо, али ништа нисмо, нешто представљали, него само као свита, пратња, значи да нас у поворци буде што више... Масовно да буде. Тако, то смо учествовали... Пешадија. Ишло се пешака, обучени у маскама, наоружани, и тако.

И: Када сте почели да играте Краљевића Марка? Како је дошло до тога да ова улога Вама припадне?

Када сам касније стасао као озбиљан човек, после онда нормално... Ја сам био наставник физичког васпитања, студирао сам у Београду, нисам био ту. Е, кад сам се вратио, запослио се у школи, и онда као озбиљан човек... Био сам, ето тако, живахан, спортски тип. И волео сам коње, јахао сам. И онда једном, предложили ме да ја будем Краљевић Марко. Није то било неко бирање, него ето тако... Неко се истакне у нечему, стасом, гласом, који уме да виче, да се понаша као неки вођа, да галами пуно... Краљевић Марко је јунак, и мора тако неки да буде. Увек се бирао неко ко је мало гласовит, ко је стасит, да личи на неког јунака... А ја сам био тако, кажем ти, живахан човек. И они су, ти који су одлучивали, отприлике приметили да бих могао то да радим. Ја сам волео коње, волео сам да јашем, и ето, тако је кренуло... Са задовољством сам прихватио. Знате шта? Ја сам... Враћамо се опет кад сам био мали. Гледао сам, упијао, све сам упијао, поготово Краљевића Марка, улогу Краљевића Марка. Гледао сам га како је обучен, гледао сам маску, гледао сам шта ради, каквог коња јаше, какво оружје има. Е, тако да... Једва сам чекао. Ја сам све то припремао као мали, да ћу једанпут да будем, био сам сигуран да ћу да будем Краљевић Марко, и онда... Припремао сам све то, и кад сам дошао до тога да будем, онда сам био спреман. Знао сам своју улогу, знао сам шта ме очекује, знао сам како да се обучем, маскирам, која је моја улога. Знао сам шта треба да радим на тој манифестацији, и тако сам и кренуо. То је било, богами, двадесет пет, шест година, да сам можда имао кад сам први пут учествовао. То је било... Седамдесет пете, шесте године. И онда сам, нормално, седамдесет седме сам се оженио. И тада, и даље сам наставио.

И: Како сте улогу Краљевића Марка играли? Опишите ми како је то изгледало.

По причању старијих тада, и учесника који су раније били, а и грађана који су посматрали ту нашу манифестацију, ја сам баш онако, баш одговарао за ту улогу. Допао сам им се, одговарао сам им, ја сам добро глумио, иако нису сви знали ни ко сам, ни да сам ја под маском. Био сам живахан, строг, јурио сам горе, доле, баш сам био активан. Показао сам се као добар глумац, као добар Краљевић Марко. Имао сам смисла за то. Први пут, па други пут, и тако сам наставио... Онда су ме они сваке године поново бирали сами. Некако сам имао, после пар година, имао сам искуство, знао сам шта треба, знао сам како да одиграм своју улогу, али и како бих се допао гледаоцима који су били, увек су били уз нас... Значи, кад иде та манифестација, то је било препуно народа, и онда су само ишчекивали шта ће да се деси, кад ће да се деси нешто... Гледао сам да увек све одиграм како треба, да људима буде занимљиво, да им се допадем... Да изгледам као прави Краљевић Марко... Имао сам маску, бркове велике, до прса. Имао сам дугу косу, перику, шубару. Све је то било од вуне, од овце. Све, маска је била, све сам обучен у то. Имао сам топузину дрвену, сабљу дрвену. Имао сам доброг коња... Коњ... Није само да идеш, него... Кад је добар коњ, кад си Краљевић Марко... Ти јурнеш на рају, растераш рају, он мора да побегне, да се склони, али коњ не да буде, да неког повреди, него да се зна ред, да јурнеш и идеш према публици, она се разбежи, ти као јунак испаднеш да си урадио оно шта треба. (...) Коњ је био исто украшен са сувим паприкама, са црним луком, белим луком. Имали смо те шубаре, те бркове, нико није могао да нас препозна, ко сте и шта сте. Само ако си знао ко је, онда је то. Иначе, маске су нам биле такве да... Немогуће је било препознати, не видиш му ни лице, ни лик, ништа... Све је то било маскирано.

И: Поменули сте да су Штрпчани који су посматрали *Женидбу Краљевића Марка* увек ишчекивали да се нешто догоди. Шта је публици било посебно занимљиво да види?

Па најинтересантније је ту... Та борба да сватови дођу са снашом, да дођу до своје куће. Али путем имали су много проблема... Некада су Турци, и било ко други, гледали да сватовима отму снашом, да им одузме снашом и да је одведе код њих... Тако и код нас је то исто, у Штрпцу, ова наша манифестација... (...) Ја сам толико година био Краљевић Марко и верујте ми... Ниједне године ми није била иста снаша. Сваке године имао сам другу невесту. То су увек били мушкарци обучени у женску ношњу... Такав је то обичај, шалив, да можеш да се нашалиш, да је додирнеш где хоћеш... Свуда... Не баш свуда, али отприлике тако. Опет се то своди, кажем, на шалу, да се лепо орасположи, да се људи смеју... (...) Поента је, значи, била да се снаша украде. Скочиш на коња позади, украдеш снашом и у неки сокак је одведеш или у неку авлију, и онда... Мора да побегнеш брзо, јер они, сватови, они су наоружани са сабљама дрвеним и богами ударају добро по леђа ако те стигну коњима. И онда мора да бежиш. И тако, све је то, гужве које се праве да би био неки догађај, да би се људи задовољили, насмејали, орасположили... Гледали су... Свако је гледао са стране, да отме Краљевићу Марку снашом, тако да је чување снаше био неки као приоритет. На сваку капију где је било кроз село кад смо ишли путем, знало се која траса, где треба да се прође... Имале су те капије, та дворишта, где су могли да

украду снашу, и онда јурњава, и ту учествовали су и грађани који су били као гледаоци, и ми сватови јурили смо за снашом да је вратимо, па смо се онда ударили са дрвеним сабљама, и остало, да би је вратили... Ти су догађаји, ето тако, једни од интересантнијих који су привлачили пажњу. Увек су гледали, увек су чекали грађани да би видели где ће и кад ће да украду снашу. И онда јуре сви и тако се ствара та једна атмосфера пријатна, мало шалива, па онда врате снашу, као обљубљену, као без мараме, и онда је врате младожењи... Све то уз, нормално, пригодне шале, приче, и на крају опет се настави даље, да се иде... (...) Било је то углавном тако, спонтано, а некад смо се и договарали како све то да се изведе. Док сам ја био Краљевић Марко, дође неко и каже ми: „Миле, молим те немој да се удараш, ја ћу да покушам да украдем због људи, неки догађај да има, нешто да се ради.” И ја им кажем: „Немојте да дирате, полако, кобајаги само ударите, али немој да повредите неког.”

И: Постоји ли неки догађај који сте, играјући Краљевића Марка, посебно запамтили?

Коње сам, као што сам рекао, много волео, и као што је Краљевић Марко имао свог коња, шарца, тако сам и ја гледао да мој коњ буде... Онако, прави, да и он одговара улози коју сам играо... Код нас је овде у четвртак пијац, пазар... И једном приликом, један човек из Врбештице дошао је на пијац и довео свог коња. Имао је лепог коња. Човек се зове Вукадин Стошић. Имао је своје појате, имао своје овце, ван села, горе, и чувао је ту овце, и имао лепог коња. И ја сам отишао код њега и питао га: „Могу ли да добијем коња”? Објаснио сам му за шта ми треба и он ми је са задовољством поклонио и рекао: „Слободно узми и немој да га жалиш, истроши га колико треба да се јури. Он није радио ништа, па ради са њим слободно шта ти је воља”. И тај деда Вукадин, тада је био деда, он ми је сигурно десетак година свог коња давао. Није то био неки велики коњ. Код нас овде у Штрпцу, то су брдски коњићи. Тако, мали су, али он је био добар, послушан, где год да сам ишао свуда ме је послушао. Касније, када су овде дошли неки људи са стране, у наше шумско газдинство да раде, овде на Шару, довели су два, три она мало већа коња, који су служили за вучу. Вукли су оне трупе од дрвета, балване су вукли... И ја сам ступио у контакт са њима и они су ми драге воље дали једног мало већег коња, и кад сам ја уш’о са тог коња, кад сам први пут дошао, онда сам био стварно прави Краљевић Марко.

И: Колико дуго сте играли Краљевића Марка? Када сте улогу овог епског јунака престали да играте и зашто?

Играо сам од своје двадесет пете, шесте године до четрдесет и неке, можда педесете. То је отприлике било од седамдесет пете, шесте, до деведесетих година. У том интервалу. Тако је то било, сигурно. (...) Па, сматрао сам да је више доста. Рекао сам: „Доста је више и ред би био да препустим млађима”. Мада, имао сам наговор да и даље радим то, али стварно је било доста и да сам претерао можда, али рекао сам: „Не, сада нека настави други, доста је то било са моје стране.” И тако, прекинуо сам то... Јер, колико год да сте добри, једном досадите. Треба знати границу и треба прекинути. Ја сматрам да сам можда и претерао, да више од пет, шест пута бити Краљевић Марко није захвално. Јер, немаш више толико интересовања. Људи знају ко си, шта си, и

знају шта од тебе очекују, тако да сматрам да више од пет, шест година није препоручљиво. (...) Када сам био Краљевић Марко овако нисам размишљао. Нисам, сигурно. Тад ми је било задовољство то да радим. И зато сам радио толико година. Могао сам да кажем нећу више, али је то било лепо, барем за мене, волео сам то... И верујте ми, ево и сада, имам седамдесет година, и сада бих драге воље узјао једног доброг коња и био Краљевић Марко. И ако не Краљевић Марко, било шта друго. Али, драго ми је што су сада млади, што су деца ту, и они настављају то наше. Никад не бих желео да неком узнем неку улогу, да будем вишак, да неко због мене не учествује. Доста смо ми били и највеће богатство и највећа моја награда је што сада имамо младе нараштаје који и сада, у ово време, у ово, да кажем, атомско време, како хоћете да га зовете, данас исто то раде што смо ми радили пре педесет година.

И: Када помињете младе нараштаје, да ли видите неку разлику између Вашег и данашњег времена? Да ли се *Женидба Краљевића Марка* данас разликује у односу на време када сте Ви у њој учествовали?

Организација и сâмо кретање сватова ништа се није променило, све је отприлике остало исто. Променило се што су сада више млади, деца, а ми кад смо учествовали то су били стварно све озбиљни људи, старији људи. Има пар ентузијаста који су и даље ту, њих пет, шест, који су старији, и који то воде све, а иначе остали учесници су све деца, омладина, од петнаест, шеснаест, до двадесет година, неки можда мало више. (...) Млади сада користе своје време и употребљавају неке нове речи, своје шале, своје неке речи, док, чини ми се, кад смо ми били, ми старији, да је то било некако простије, али лепше... Народскије, како да кажем... Није било тих неких ствари које су тако... Савремене... Те неке нове маске, нови, слободнији хумор... Него народски је било. Говор, облачење... Садржај, план, дакле, остало је исто. Увек је било исто. Полако сад ово временом, интересовање се можда мало губи, неке ствари се помало мењају, али, опет кажем, драго ми је што млади нараштаји сада наступају и што ови наши омладинци раде исто то, као што смо ми радили раније.

И: Да ли сте *Женидбу Краљевића Марка* наставили да пратите након што сте се повукли са места главног „јунака” овог догађаја?

Нормално... Увек. Испратим учеснике, гледам, посматрам како се шта ради... Иако сам прекинуо, као сваки становник Штрпца испратим, видим шта раде, каква је организација, одслушам оно венчање које је смешно... Тако се насмејемо, поиграмо, попевамо, и то... А ови организатори који су данас, пошто сам толико година био Краљевић Марко, они због тога, у моју част, долазе код моје куће и ту да ме испоштују поздраве се, поздраве се са мном, а нормално ја, као добар домаћин, изнесем освежење, пиће, и почастим их. То им добро дође јер се моја кућа налази негде на пола пута њиховог кретања, и они лепо се ту раскомоте, одморе се мало, скину маске, освеже се, попију по неко пиће и онда наставе даље. Сад, како је то кренуло, не сећам се тачно... Испало је спонтано, сасвим спонтано... Не знам да ли је то неко рекао, или... Ја сам био поред пута, гледао сам како пролази поворка, они су се одједанпут окренули и дошли у моје двориште. Ја сам, хтео, не хтео, морао да их послужим, и отада сваке године долазе код мене. Са задовољством ја им дам оно што могу да им дам, и, ја кажем, и њима добро дође, баш на пола пута су... Јер стварно је

напорно издржати ту маску, тешко, поготово ако је топло време, и онда им добро дође да овде код мене скину те маске и одморе се мало. Тако да ова пауза може да се каже да је добро дошла у програму. То је нешто новије. Испало је спонтано, али добро. Драго ми је што је тако. Док сам ја жив тако ће и да буде.

И: Знате ли да ли је, осим у Штрпцу, догађај као што је *Женидба Краљевића Марка* још негде постојао или још увек постоји?

У Сиринићкој жупи некад је то свако село имало, али главна манифестација била је у Штрпцу. Зато што је то највеће село било, и ту су највеће могућности... У другим селима није било тако организовано, али су се људи облачили у маске. А права манифестација, све, значи поход за снашу, па тај пут до венчања, све се дешавало у Штрпцу. А облачили су се људи и у друга села, сватови свако је имао... Облачили су се у маскама, и то добро, са коњима, и долазили су у Штрпце на тај главни догађај. Данас то има, колико знам, још само у Готовуши. Они то доста добро и даље држе, и они одржавају то, али, опет кажем, доле нема венчања, него они само обуку се и дођу овде, тако да тај главни догађај је у Штрпцу. Они и даље се облаче, и хвала им на томе. Нама је циљ да сви учествују, што више људи да учествује, цела Сиринићка жупа, и да се то апсолутно одржи што дуже. (...) Остарео сам, а нисам приметио нигде да има у неком делу Србије, на Косову, исто као код нас, да има неки тако сличан догађај. Можда има неки сличан, али баш као наш што има ја то нисам видео нигде и не знам да постоји. Ово венчање што има код нас, то не верујем. Нисам приметио да има негде, јер ово венчање... То су обичаји који су се задржали само код нас овде.

И: Кажете да је Ваш циљ да се *Женидба Краљевића Марка* у Штрпцу и Сиринићкој жупи одржи што дуже. Због чега мислите да је то важно?

Па слушајте... Не само *Женидба Краљевића Марка*. Сви обичаји који се дешавају у Сиринићкој жупи, од *Женидбе Краљевића Марка*, па *Прочка*, па *Лазарице*, и остали обичаји, су од огромног значаја и веома нам значи да се то не заборави. Ми, ја као старији човек, који се дуго бавио тиме, треба да очувамо те наше обичаје, ту нашу културну баштину, наше Сиринићке жупе. Ми одржавамо те манифестације исто онако као што су оне биле пре двеста, триста година. И то ретко где сада можете да нађете, у овом сад времену, да нађете тако нешто да буде оригинал урађено, као што се овде ради. И мени је драго да смо *Женидбу Краљевића Марка* успели да сачувамо, и борићемо се да то сачувамо, и да пренесемо на младе генерације, да и оне то сачувају, и тако да од колена до колена, од генерације до генерације, да се преноси и да се што даље и дуже сачува. Јер, сваки обичај треба да се чува и сачува. (...) Ми смо некада овде лепо живели. Нисмо били под притиском. Жупа је била чисто српско насељено место, нисмо имали никаквих проблема, никаквих притисака. Имали смо своју културу, имали смо свој живот, и тако смо живели... Данас је, као што видимо, мало су већи притисци, није тако слободно као што је тада било. Ако немаш слободу, онда је то најважније. Сада нисмо тако, морам да кажем, нисмо тако слободни, као што је било пре

рата.¹⁹ Од када је постало такозвано Косово, ми живимо по њиховом закону. Тако да осећамо да нисмо слободни. Нажалост. Али Сиринићка жупа и даље живи својим животом, има доста оних који су се одселили, иде сваки својим послом, ако нема овде егзистенције иде где им је боље. И ето, ту смо, и даље живимо, одржавамо своје обичаје, чувамо своју културу, чувамо свој идентитет. Морамо ми, поготово ми Срби на Косову, да сачувамо свој идентитет, да знамо своју културу, да знамо своје наследство, ко смо, какве обичаје су имали наши дедови, наше бабе, прадеде, прабабе, и тако даље. Не смемо да заборавимо наше корене. (...) Ево, ја сам баш због тога научио да свирам кавал, да се та традиција не заборави, јер то је вековна традиција. Кавал је настао на Шарпланини, и увек га је било. То није двадесет, тридесет година, већ то је четири, пет векова можда, од кад траје то. Ја са својом супругом и још неколико ентузијаста покушавам да одржавам те наше песме уз кавал, јер не бих волео да се оне и наши обичаји овде забораве.²⁰ Докле ћемо да издржимо, не знам. Док смо живи и можемо, радићемо то. Наше генерације, моја генерација, ево, ипак смо при заласку, полако одлазимо, а на младима то остаје. Али, разлике су огромне, време је сасвим другачије, услови су другачији, не бих могао да кажем шта ће бити надаље.

Овим последњим одговором разговор са 'Краљевићем Марком' приведен је крају. Миодрагу Реџићу, саговорнику са којим је разговор вођен, упутио сам захвалност за сарадњу и добру вољу да у разговору учествује. Пожелео сам му да у својим настојањима успе, а да *Женидбу Краљевића Марка*, заједно са својим сународницима у Штрпцу, чува још дуго низ година.

Завршно разматрање

Разговором са 'Краљевићем Марком', презентованим у раду, учињен је покушај да се слика покладне свадбе у Штрпцу прикаже из угла једног конкретног учесника овог догађаја, који је у њему дуго низ година играо главну улогу. Покушано је, у том смислу, да се пружи допринос разумевању начина на који о *Женидби Краљевића Марка*, као догађају који се у стручном дискурсу означава као елемент нематеријалног културног наслеђа Срба у Штрпцу, мисли и говори један од његових непосредних актера. Идеја са којом је разговор са 'Краљевићем Марком' вођен била је посебно усмерена ка сазнавању личних искустава и ставова саговорника повезаних са схватањем улоге коју је у посматраном догађају играо у временском раздобљу

¹⁹ Мисли се на НАТО агресију 1999. године и сукоб који је на Косову и Метохији у исто време вођен између полиције Републике Србије и војске СР Југославије, са једне стране, и албанске паравојне Ослободилачке војске Косова, са друге стране.

²⁰ Миодраг Реџић је после одласка у пензију 2014. године почео да учи да свира кавал, што му је, према властитом признању, представљало велики изазов. До данас је остварио значајан успех у овладавању техником музицирања на овом инструменту, захваљујући чему је, заједно са супругом Славицом, познатој по вишедеценијској репутацији врсне интерпретаторке вокалне музичке традиције Сиринићке жупе, допринео томе да за велики број традиционалних лирских песама из ове области чује и шира јавност. Изузетне вокалне и инструменталне интерпретације Миодрага и Славице Реџић, како то примећује етномузиколог Мирјана Закић, постале су музички симболи Сиринића, у тој мери да су се нашле и у репертоару бројних солиста и неотрадиционалних ансамбала у Србији (2018: 160).

од око две деценије. На овај начин, у методолошком смислу, учињен је покушај да се пружи допринос сагледавању односа између истраживане друштвене стварности, са једне стране, и искуственог света појединца, са друге стране, али, исто тако, и допринос вредновању улоге субјективности у процесу стварања смисла проучаваног феномена у оквиру животног века једног од његових непосредних актера.

Разговор са 'Краљевићем Марком' допринео је расветљавању смисла који покладна пракса у Штрпцу има за њене директне носиоце. У свести саговорника са којим је разговор вођен *Женидба Краљевића Марка* представљена је као аутентични део традиције локалних Срба и важан чинилац очувања њиховог идентитета. Реч је о догађају према чијем значају је, при том, однос саговорника садржавао дозу сентименталности, обојену сећањима на раздобље када је о Белим покладама, односно Прочки, глумио Краљевића Марка, али и сећањима која су сезала до његове ране младости, до времена знатно пре него што је наведену улогу почео да игра. Разговор презентован у раду, испуњен сећањима и сведочењима 'Краљевића Марка', донео је, дакле, не само увид у субјективну страну проучаваног догађаја већ и материјал користан за добијање потпунијег описа покладне праксе Срба у Штрпцу, нарочито из разлога што он садржи више елемената који се, 'филтрирањем' из личне перспективе саговорника, могу употребити у сврху реконструкције слике истраживаног феномена у једној широј дијахронијској перспективи. Иако се сећања обично буде мање или више спонтаним надражајима из свакодневног живота, или спољашњим захтевима и подстицајима, због чега су она, гледано са психолошког становишта, увек више *поновно доживљавање* него поновно оживљавање, чиме могу бити селективна, фрагментарна и флуидна (Gogunović 2014: 52), наративна грађа презентована у раду указала је на то да је од најранијег времена које 'Краљевић Марко' памти, па до данас, покладна свадба у Штрпцу задржала своју структуру. Према сведочењу овог саговорника, наведени догађај је у последњих седамдесетак година, од средине 20. века наовамо, претрпео извесне промене, али је сачувао своју главну карактеристику, а то је континуитет.

Литература

- Алексић, Марко. *Марко Краљевић: човек који је постао легенда*. Београд: Лагуна, 2018.
- Вукановић, Татомир. „Из врањске прошлости”. *Врањски гласник*, 26–27 (1993/94): 295–303.
- Вукановић, Татомир. *Енциклопедија народног живота, обичаја и веровања у Срба на Косову и Метохији: VI век – почетак XX века*. Београд: Војноиздавачки завод, Verzal Press, 2001.
- Закић, Мирјана. „’Ој, кад ће проћем Шар-планину’: песмом кроз Сиринићку жупу”. *Фолклористика*, 3/1 (2018): 149–164.
- Зуковић, Љубомир. *Историјски краљ Марко и епископ Краљевић Марко*. Бања Лука: „Нови глас”, 1995.

- Луковић, Милош. „Историјске, урбано-демографске и социолингвистичке особености Косовске Митровице”. *Лицеум*, 9 (2005): 11–87.
- Љубинковић, Ненад. „Краљевић Марко – историја, мит, легенда”. *Даница: српски народни илустровани календар*, 2 (1994): 177–188.
- Марјановић, Весна. *Маске, маскирање и ритуали у Србији*. Београд: Чигоја штампа, Етнографски музеј, 2008.
- Павловић, Александар. „’Женидба Краљевића Марка’ на дан Белих поклада у Штрпцу”. *Баштина*, 44 (2018а): 469–497.
- Павловић, Александар. „’Мавање кумбара’ – Паљење покладних ватри у Сиринићкој жупи”. *Баштина*, 45 (2018б): 471–484.
- Павловић, Александар. „Елементи родне стереотипизације у покладном ритуалу ’Женидба Краљевића Марка’ у Сиринићкој жупи”. У: Владимир Колев (ур.). *Стереотипът в славянските езици, литератури и култури (Сборник с доклади от Четринадесетите международни славистични четения София, 26–28 април 2018 г.)*. Том II. Софија: Универзитетско издателство „Св. Климент Охридски”, 2019: 388–396.
- Павловић, Александар. *Свакодневица Срба у северној Косовској Митровици*. Лепосавић: Институт за српску културу – Приштина, 2021.
- Петровић, Петар Ж. „Бела недеља”. У: Шпиро Кулишић, Петар Ж. Петровић и Никола Пантелић. *Српски митолошки речник*. Београд: Етнографски институт САНУ, Интерпринт, 1998а: 31.
- Петровић, Петар Ж. „Покладе”. У: Шпиро Кулишић, Петар Ж. Петровић и Никола Пантелић. *Српски митолошки речник*. Београд: Етнографски институт САНУ, Интерпринт, 1998б: 354–356.
- Радовановић, Миљана. „Прочка”. *Етно-културолошки зборник*, 2 (1996): 107–109.
- Тропин, Тијана. „Лик Краљевића Марка у савременој епској фантастици”. У: Дејан Ајдачић и Бошко Сувајџић (ур.). *Савремена српска фолклористика VIII. Словенски фолклор и књижевна фантастика*. Београд, Тршић: Удружење фолклориста Србије, Комисија за фолклористику Међународног комитета слависта, Универзитетска библиотека „Светозар Марковић”, Центар за културу „Вук Караџић” у Лозници, 2020, 273–288.
- Урошевић, Атанасије. *О Косову: Антропоеографске студије и други списи*. Приштина, Гњилане: Народна и универзитетска библиотека „Иво Андрић”, Институт за српску културу, Књижара „Свети Сава”, 2001.
- Филиповић, Миленко С. „Различита етнолошка грађа”. *Српски етнографски зборник*, 80 (1967): 1–333.
- Gorunović, Gordana. „Usmena istorija SFRJ i virtuelna sećanja na omladinske radne akcije”. *Етноантрополошки проблеми*, 9/1 (2014): 49–67.
- Ковачевић, Иван, Dragana Antonijević i Žarko Trebješanin. „Metodološki okvir proučavanja nostalgije i životnih priča”. *Етноантрополошки проблеми*, 8/4 (2013): 945–963.
- Poleti Ćosić, Dunja. „Biografski metod i njegova primena na polju migracionih studija”. *Sociologija*, 62/1 (2020): 24–41.

Prošić, Mirjana. „Teorijsko-hipotetički okvir za proučavanje poklada kao obreda prelaza”. *Etnološke sveske*, 1 (1978): 33–50.

Vukanović, Tatomir. *Srbi na Kosovu II*. Vranje: Nova Jugoslavija, 1986.

Извори

Basic Texts of the 2003 Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. Paris: UNESCO, 2020, https://ich.unesco.org/doc/src/2003_Convention_Basic_Texts-_2020_version-EN.pdf (10. 11. 2021).

„Женидба Краљевића Марка – покладна свадба у Штрпцу”, <http://www.nkns.rs/cyt/popis-nkns/zhenidba-kraljevitsha-marka-pokladna-svadba-u-shtrpcu> (12. 11. 2021).

Aleksandar Pavlović

SHROVETIDE WEDDING IN ŠTRPCE: A CONVERSATION WITH ‘KRALJEVIĆ MARKO’

Summary

Taking into account the popularity of Kraljević [Prince] Marko in the Serbian folklore tradition, whose character is associated not only with oral literature but also with certain customary-ritual practices, the author of this chapter intends to point out the importance of this epic hero from the aspect of his role in Shrovetide ritual among Serbs. The author tries to show the celebration of White Shrovetide in Štrpce, the centre of Sirinička župa, an area in the south of Kosovo and Metohija, which contains a masked procession that symbolically depicts the wedding of Kraljević Marko. The author considers this event an element of the intangible cultural heritage of local Serbs, while the emphasis in the paper is on the subjective side of the researched phenomenon, accentuates the understanding of the way its participants think and speak about it. Specifically, the attention is focused on the analysis of personal experiences and attitudes towards the researched phenomenon from the point of view of one of the regular participants in the Shrovetide wedding in Štrpce, who has played the role of Kraljević Marko for many years. The analytical procedure applied in the paper is based on the emic perspective, according to which the data were gathered using qualitative approaches, primarily through conversation with the interlocutor. The results presented in the paper were obtained from the field research carried out in Štrpce, conducted on several occasions during 2018, 2019 and 2021.

Keywords: White Shrovetide, Pročka, Shrovetide wedding, Kraljević Marko, intangible cultural heritage, Štrpce, Sirinička župa, Kosovo and Metohija

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

398(082)
82.09:398(082)
930.85:39(082)

МЕЂУНАРОДНИ научни скуп Савремена српска фолклористика (11 ; 2021 ;
Тршић)

Савремена српска фолклористика 11 : тематски зборник радова / уредници
Смиљана Ђорђевић Белић, Данка Лајић Михајловић, Биљана Сикимић.
- Београд : Удружење фолклориста Србије : Универзитетска библиотека
“Светозар Марковић” ; Лозница : Центар за културу “Вук Караџић” ; Тршић
: Научно-образовно културни центар “Вук Караџић”, 2022 (Београд : BiroGraf
Comp). - 441 стр. : илустр. ; 24 cm

Радови на више језика. - Тираж 300. - Стр. 9-10: Уводна реч / Уредници. -
Напомене и библиографске референце уз радове. - Библиографија уз сваки рад.
- Резимеи на енгл., франц. или срп. језику уз сваки рад.

ISBN 978-86-7301-178-3 (УБСМ)

1. Ђорђевић Белић, Смиљана, 1978- [уредник] [аутор додатног текста] 2. Лајић-
Михајловић, Данка, 1967- [уредник] [аутор додатног текста]

а) Фолклористика -- Зборници б) Књижевност -- Зборници в) Нематеријално
културно наслеђе -- Заштита -- Зборници

COBISS.SR-ID 72923657